

Dr Miomir Jakšić
Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu

***DR AVA BLAGOSTANJA I MEHANIZMI SAGLAŠAVANJA I
ARBITRIRANJA***

U ovom radu elimo da osvetlimo temeljna određenja kejnzijanske dr ave blagostanja koja ovaj sistem u potpunosti udaljavaju od kasičnog liberalnog poretka. Mehanizmi korporativnog pregovaranja, saglašavanja društvenih slojeva i dr avnog arbitriranja osiguravaju brzi rast i prosperitet koji samo u krajnjoj instanci počiva na tr išnoj regulaciji i fleksibilnosti. Ovaj karakteristični spoj dr avno-političke rigidnosti i tr išne fleksibilnosti osvetličemo uz pomoć: Ofeovog modela dr ave blagostanja, modela P evorskog o saglašavanju rada i kapitala i Midovog modela “skoro obavezujućeg arbitriranja”.

Ofeov model dr ave blagostanja

Po Klausu Ofeu, kejnzijanska dr ava blagostanja - multifunkcionalni i heterogeni skup političkih i administrativnih institucija čiji je zadatak upravljanje kapitalističkom privredom i strukturama socijalizacije - sada je u krizi; Ofe zato govori o “krizi upravljanja krizom”: u međudnosu ekonomskog, političkog i administrativnog podsistema, dr ava blagostanja u odnosu na privredu prinuđena je da ostvaruje dva protivrečna zadatka - komodifikacije i dekomodifikacije: robna proizvodnja odr ava se na nerobni način koji, opet, svoju osnovicu ima upravo u robnoj proizvodnji. Dr ava blagostanja u odnosu na proces akumulacije nalazi se u odnosu pozitivne, odnosno negativne podređenosti: negativno je podređena utoliko što su kapital i radna snaga u privatnoj svojini i ne podle u političkim odlukama, a pozitivno je podređena jer interveniše na dekomodifikovani način, pa tako istovremeno mora i da odra ava, ali i ograničava kapitalističku robnu

proizvodnju. Održavanje privatnosvojinskih razmernih odnosa tako zavisi od dekomodifikovane (netržišne) politike države. Javljaju se protivrečnosti regulacije i deregulacije, komodifikacije i dekomodifikacije, ugrožavanja ili reprodukcija razmernih odnosa. Utoliko država blagostanja nije oruđe u rukama jedne klase, već služi i interesima svih klasa radi reprodukcija kapitalizma

Kapitalizam je društvena struktura koju potpuno determiniše dominantni strukturni princip razmernih odnosa; taj princip održava se kroz preplitanje komodifikacije i dekomodifikacije, koja zavisi od odnosa ekonomskog i političkog podsistema; u takvoj strukturi svi elementi nužno su za stvaranje viška vrednosti i među njima mora postojati zavisnost, bilo pozitivna, kada ostali podsystemi zavise od ekonomskog, ili negativna, kada oni intervenišu.

Ofe analizira četvorosektorski model kapitalizma (monopolski, konkurentski, državni i rezidualni) uz pomoć četiri varijable (stepen organizacije, funkcionalni značaj, intenzitet konflikata i stopa rasta).

Slično strukturalističkom razgraničenju determinacije i dominacije u odnosima instanci i Ofe ističe pozitivno ili negativno potčinjavanje države blagostanja kapitalističkoj akumulaciji, koja u ovom slučaju može biti tumačena kao ekonomska instanca (strukturalisti) ili način proizvodnje (marksisti). Problem s kojim se suočava političko-administrativni sistem nije samo uravnoteženje fiskalnih utrošaka i regulatornih usluga, s jedne strane, i lojalnosti masa i usluga blagostanja, s druge, već je pre svega u tome da se nedostaci sistema ne pretvore u konflikte. Utoliko su političko-administrativni i normativni podsystem pozitivno podređeni ekonomiji ukoliko doprinose njenom funkcionisanju na osnovama dominantnog principa robne proizvodnje i razmernih odnosa. Ova dva sistema negativno su podređena ukoliko su odvojena od ekonomije i ne stvaraju uslove za njeno funkcionisanje. Pomenuti četvorosektorski model.

Iz ovih prikaza odnosa podsistema i četvorosektorskog modela Ofe zaključuje: stopa rasta (kroz učešće u zaposlenosti) raste od monopolskog ka rezidualnom sektoru (razlozi: smanjeno zapošljavanje u monopolskom sektoru, rast sektora usluga, rast infrastrukture i rast obrazovanja); funkcionalni značaj (meren kroz pretnje reprodukciji sistema) smanjuje se od monopolskog ka rezidualnom sektoru; stepen organizovanosti klasnih i interesnih grupa smanjuje se ukoliko idemo od monopolskog ka rezidualnom sektoru (uloga sindikata najveća je u monopolskom sektoru);

militantni konflikti izra eniji su ukoliko se krećemo od monopolskog ka rezidualnom sektoru (odbrambeni mehanizmi u monopolskom sektoru su najrazvijeniji).

Kriza dr ave blagostanja, izra ena kroz fiskalnu krizu dr ave i prevelike zahteve u odnosu na raspolo iva sredstva, dovodi nas do pojma neupravljivosti, odnosno neefikasnosti; preopterećena dr ava izlo ena je napadima, a neokonzervativne strategije kreću se u dva pravca: prvo, neoliberalizam monetarističkog tipa, koji tr ište rada poistovećuje s bilo kojim drugim tr ištem (Fridmanova prirodna stopa nezaposlenosti) i, drugo, strategija nacionalnog odricanja, štednje, i discipline. Teorije krize mogu biti po Ofeu objektivističke ili subjektivističke: objektivističke se odnose na biće, a subjektivističke na svest formacije: ili, u našim uslovima to je izra eno kroz teze: “sistem je dobar, ljudi se ne ponašaju kako valja”, odnosno “sistem nije dobar, a ljudi se racionalno ponašaju”. Neupravljiv je onaj sistem u kome pravila po kojima se ljudi ponašaju krše funkcionalne zakone sistema, ili se ljudi ponašaju tako da zakoni ne mogu da funkcionišu.

Kapitalistička dr ava kao institucionalna forma političke vlasti počiva na načelima privatne proizvodnje, poreskih ograničenja, akumulacije i demokratske legitimacije: formu ove dr ave determinišu pravila demokratske i predstavničke vladavine, a sadr inu stalne potrebe procesa akumulacije. Sve dok svaki pojedinac mo e da bude učesnik u razmeni i robnim odnosima deluju sva četiri uslova; dr ava ne mora da interveniše u privatnu proizvodnju, nema nedostataka sredstava, akumulacija se nesmetano odvija i nema problema legitimacije. Ključni problem je tendencija paralize robne forme, vrednosti više nisu roba: denominator aktivnosti dr ave je osiguravanje razmenschkih odnosa individualnih ekonomskih aktera i to se ostvaruje administrativnom rekomodifikacijom, o ivljanjem robne proizvodnje koja vraća vrednosti na tr ište, ili subvencionisanom zaštitom vrednosti. Ofegov zaključak glasi: i pored krize, dr ava blagostanja ne mo e se ukinuti a da to ne dovode do krupnih promena.

Odnos podsistema je takav da dekomodifikovana intervencija postaje deo robne proizvodnje i ta administrativna rekomodifikacija (Ofe) ostvaruje se strategijom veštačkog stvaranja uslova u kojima radna snaga i kapital, koji inače ne bi mogli da pre ive, opstaju i dalje; to se ostvaruje merama obrazovanja, prekvalifikacije - kada je reč o radnoj snazi, integracijom kapitala, poreskom, monetarno-kreditnom politikom - kada je reč o kapitalu. Utoliko ova politika rekomodifikacije opterećuje kapital upravo u cilju

njegove reprodukcije, a pošto svi razmenski odnosi zavise od odluka kapitala i rada koji su u privatnoj svojini, ugrožavanje njihove profitonosti ugrožava i reprodukciju. Ofe piše: "Jednostavno rečeno, upravo pokušaji države da održi i univerzalizuje robnu formu iziskuju organizacije čiji način delovanja više nije potčinjen robnoj formi" Ofe zato zaključuje da do konflikata ne dolazi unutar razmenskih odnosa između rada i kapitala, već oko kontrole nad organizacijama društvene proizvodnje koje služe robnoj formi a da same pri tom nisu deo te forme.

Kejnzijanska država blagostanja, kao forma kapitalističke privrede, nalik je igri s pozitivnim ishodom: u igri s nultim ishodom igrači bi se borili jedan protiv drugog, a u ovoj igri klase priznaju interese partnera u igri: radnici priznaju značaj profita, jer im on jedino obezbeđuje zaposlenje, a kapitalisti prihvataju blagostanje jer im ono osigurava rad. U recesiji se uništava osnovica ovakvih kooperativnih odnosa, dovode se u pitanje poverenje, saradnja, a i unutar aktera (sindikati, asocijacije poslodavaca) razbijaju se kolektivna svest i akcija, a sve više narasta partikularistička svest.

U duhu Ofeove administrativne rekonstrukcije Kouson i Saunders pišu da se Pulankasova relativna autonomija države mora shvatiti kao dugoročno zastupanje interesa kapitala, ali i povremeno kratkoročno odstupanje od načela profita i briga o interesima nekapitalističkih slojeva. Država je istovremeno u odnosima ekonomija-politika shvaćena i instrumentalno i funkcionalno, a zastupanje nekapitalističkih interesa tumači se njenom autonomijom u odnosu na kapital, a briga o tim interesima relativnošću te autonomije. Moguće rešenje je da se napusti jedinstvena teorija države i da se različite funkcije koje služe različitim interesima artikulišu na različitim nivoima državnog aparata". Tako se kapitalistički i nekapitalistički interesi ostvaruju na različitim nivoima države. Po njihovom mišljenju klasni interesi rada i kapitala odnose se na proizvodne aktivnosti države, a druge aktivnosti države (obrazovanje, zdravstvo, stanovanje) ne mogu se analizirati u ravni klasnog iako iziskuju homogenu klasnu podršku. Odnose ekonomskog i političkog na različitim nivoima države autori objašnjavaju procesima alokacije resursa koji iziskuju različite forme državne intervencije.

Tržišni način: na osnovama zakona vrednosti cenovni mehanizam, nezavisno od političke vlasti, alokira resurse; proizvođači su potčinjeni tržištu, a država u krajnjoj instanci garantuje privatnu svojinu i zakone, a

njeno minimalno mešanje osnova je konkurentskog individualizma; interesi se pluralistički izražavaju u zajednici dobrovoljno udruženih pojedinaca.

Birokratski način: nasuprot tržišnom modelu resursi se alociraju politički od strane državnih institucija; moć je koncentrisana u rukama države, ona donosi pravila alokacije, određuje pravila ponašanja svih aktera, interesno predstavljanje je monističko i vezano za monopol jedne političke partije; birokratski način alokacije iziskuje posebnu organizaciju, za razliku od tržišne, gde je alokacija strukturno determinisana.

Korporativistički način: počiva na interesnom predstavljanju svih grupa, a krajnji ishod nije funkcija objektivnih zakona niti ciljeva određene političke organizacije, već je rezultat nagodbi i cenkanja, jer svaki partner raspolaže mogućnostima sankcija. Moć nije koncentrisana niti pluralistički raspodeljena, već je unutar postojeće hijerarhije policentrična. Državno posredovanje najčešće se ostvaruje posredstvom ad hoc organizacija, a pravila su diskreciono postavljena. Planiranje je indikativno, a ideologija je reformistička; interesno predstavljanje je prema ekonomskoj funkciji, neegalitarni, gde se koristi raspodeljuju po osnovu doprinosa proizvodnji. Shematski ova tri oblika alokacije resursa mogu se predstaviti kao tržišni, birokratski i korporativistički način alokacije resursa..

Model Pevorskog o saglašavanju rada i kapitala

Radnici i kapitalisti kreću se između sadašnjosti i budućnosti. Radnici tako biraju između sadašnje borbenosti (r) ili čekanja na buduće efekte (s/c). Sam izbor za jednu ili drugu opciju može se predstaviti i grafički.

Radnici imaju razloga da povećaju borbenost i optiraju socijalizam jer je labav poboljšanje unutar kapitalizma manje od ono kada se opredele za socijalizam. Problem, međutim, nastupa kada oni na socijalističkoj putanji, od trenutka 0 moraju da prihvate pad standarda, koji traje sve do trenutka 1, da bi se tek u trenutku 2 izjednačio s kapitalizmom, a u trenutku 3 ga nadmašio.

Radnici će tako stalno porediti nadnice koje dobijaju i rizik koji sa sobom donosi konsenzus.

Odnos budućih profita koje radnici treba da čekaju da bi iz njih dobili više nadnice (faktoru s/c) ili da se sada bore za veći udeo u sadašnjim profitima (faktor r).

Izbor između sadašnjeg i budućeg povećavanja može se prikazati: blagostanje radnika

(1) ukoliko je $r < s/c$ radnici nisu borbeni i omogućavaju akumulaciju pa nadnice rastu eksponencijalno;

(2) ukoliko je $s/c < r < (1+s/c)$ tada radnici povećavaju svoju borbenost, tako da nadnice rastu, a zatim stagniraju;

(3) ukoliko su vrlo borbeni $r > (1+s/c)$ i ta borbenost sve više raste, nadnice u početku rastu, za zatim više ne, jer je profit smanjen.

Iz prethodne analize Pevorski izvodi teoreme najboljeg odgovora radnika, odnosno kapitalista.

Teorema najboljeg odgovora radnika.

Ukoliko je vremenski horizont dovoljno dug, tada će najbolji radnikov odgovor biti kompromis r militantnosti i a diskontne stope. Radnici će ući u kompromis (prilagoditi r) ukoliko je a , diskontna stopa, manja od stope prinosa s/c .

Teorema najboljeg odgovora kapitaliste

Ukoliko je vremenski horizont dovoljno dug, najbolji odgovor kapitaliste biće da investira sve dotle dok je njegova diskontna stopa (b) manja od stope prinosa ($1/c - r$).

- jedino ovde investira jer je diskontna stopa (b) manja od stope prinosa (kapitalni koeficijent minus borbenost radnika kao deo profita - $(1/c - r)$).

Konsensus rada i kapitala je igra dva igrača: ukoliko su nesigurni, tada i radnici i kapitalisti povećavaju svoj diskont (respektivno a i b), pa je teorema da se ispune uslovi konsensusa:

- za radnike: da je militantnost manja od stope prinosa, za diskontnu stopu manju od stope prinosa:

- za kapitaliste: da je investiranje veće, za diskontnu stopu manje od stope prinosa:

Radnicima stoji na raspolaganju borbenost koja je u funkciji investiranja, dok kapitalistima stoji na raspolaganju investiranje koje je funkcija militantnosti radnika. Radnici su militantni bez obzira na s/c (to su i njihove nadnice, a kapitalisti dezinvestiraju, bez obzira na militantnost radnika U tom slučaju nema konsensusa, jer ni oru je radnika (militantnost) ni oru je kapitalista (investiranje) ne vodi računa o kretanju štednje ili militantnosti, respektivno. Tako vidimo da i u ekonomskom i političkom domenu kejnzijanski konsenzus zavisi od diskontovanja budućnosti na sadašnjost. U sferi ekonomije to se izra va kroz elastičnu krivu ponude koja omogućava rast realne veličine proizvodnje i zaposlenosti, a da pri tom ne deluje novčana iluzija koja realne veličine vraća na prirodne, uz nominalno više nadnice i cene. U sferi političkih odnosa rada i kapitala konsenzus će se reprodukovati sve dok su ispunjeni uslovi diskontovanja, odnosno vere da će se obezbediti povećanje nadnica (za radnike) i profita (za kapitaliste).

Midov „model skoro obavezujućeg arbitriranja”

Za kejnzijansku dr avu blagostanja izuzetno su značajne: politika cena i dohodaka; oporezovana politika dohodaka; skoro obavezujuća arbitrnost”

Suštinu politike dohodaka čini uvođenje normi za povećavanje cena i plata, normi koje su vantr išne i obavezujuće. Kejnzijansko i sociološko tumačenje inflacije skloni je ovoj politici jer polazi od monopolističke strukture tr išta, interesnog organizovanja, arbitrnosti u odlučivanju, što se sve mo e potisnuti jedino organizovanom politikom kontrole cena i plata. Naspram ovog, monetaristi su skloni tr išnom rešenju iznutra, gde striktno pridr avanje monetarnog pravila podrazumeva ograničeni rast novčane mase iz čega proizlazi i neminovno saobra avanje plata i cena. Politika kontrole cena i dohodaka otvara sledeće probleme: prihvatljivost od strane svih aktera politike koja, da bi bila sprovodiva i efektivna, mora počivati na konsensusu; nu nost uvođenja brojnih izuzetaka i izuzeća, koja mogu biti arbitrna i razvodnjavati suštinu politike; nekonsistentnost politike koja otvara mogućnost zloupotreba; nu nost uvođenja arbitrnih vantr išnih mehanizama kontrole.

Efekti inflacije mogu se značajno neutralisati indeksacijom i oporezovanom politikom dohodaka: u prvom slučaju sve ugovorne obaveze vezuju se za neko realno sidro, koje onemogućava promenu realne vrednosti ugovorne obaveze. U inflaciji je najveći problem razgraničavanje nominalnih i realnih veličina i efekata, odnosno kako razgrnuti nominalni omotač i ustanoviti realnu sadržinu. Drugi delotvorni mehanizam po mišljenju autora je oporezovana politika dohodaka koja u osnovi znači dodatno i progresivno oporezivanje firmi koje isplaćuju dohotke iznad utvrđenih normativa.

Oporezovanu politiku dohodaka (engl. *tax-based income policy* - TIP) razradili su među prvima Valić i Vajntraub i profesor Lajard. Ona je utemeljena na stavu da se firme koje povećavaju dohotke iznad utvrđenog standarda moraju posebno oporezovati. Ideja je u osnovi identična ideji ekonomike blagostanja da se oporezivanjem neke aktivnosti moraju destimulisati, kao što se zagađivanje prirodne sredine oporezivanjem internalizuje. U slučaju oporezovane politike dohodaka smatra se da firme koje povećavaju dohotke nameću troškove drugima, bilo da se povećavaju cene, bilo da se drugi obavezuju da slede njihov primer kod regrutovanja radnika. U početnoj formi oporezovana politika dohodaka značila je novi vid korporativnog poreza čija je poreska osnova višak nadnica iznad određene norme. Predlagane su različite varijante oporezovane politike dohodaka; subvencionišu se forme čiji su dohoci ispod norme ili oporezuju one čiji su dohoci iznad; jedna varijanta je za poresku osnovu predlagala ukupni fond nadnica firme, a druga selektivno oporezivanje firmi u zavisnosti od broja zaposlenih; predlagao je da se prihodi po osnovu oporezovane politike dohodaka isključivo koriste kao povraćaj u privredu, a ne za podmirivanje budžetskih izdataka države: na primer, za smanjivanje doprinosa firmi za socijalno osiguranje.

Fender daje i jedan primer za oporezovanu politiku dohodaka

Uzmimo da jedna firma čiji je ukupni fond plata jedan milion funti odluči da poveća plate za 10 odsto, iako je norma za povećanje plata 5 odsto. Ukoliko je poreska stopa TIP politike 80 odsto tada će njen poreski račun iznositi 40.000 funti ($0.8 \times 0,05 \times 1$ milion funti). Svako povećanje plata za 1 odsto iznad norme firmu će koštati 10.000 funti u dohocima i 8.000 funti u porezu.

Slabosti tradicionalnih normi u promeni plata i cena uslovile su okretanje ka oporezovanoj politici dohodaka. Za svaku firmu određuje se fond plata

koji je neoporezovan, ili oporezovan po osnovnoj bazičnoj poreskoj stopi, a svako povećanje iznad, u određenim skalama, znači i aktiviranje progresivnih poreskih stopa. Time se unosi određena fleksibilnost jer firme koje imaju realne rezultate mogu uprkos porezima povećavajući dohotke stimulisati rast produktivnosti i proizvodnje. Evo i jednog primera: standardna poreska stopa je 40 odsto za rast plata od 5 odsto; ako one rastu 6 odsto, poreska stopa je 45, za 7 odsto 50 odsto. Prednosti ove politike su: prilagodljivost konkretnim uslovima, fleksibilnost, smanjivanje nezaposlenosti i bez rasta inflacije, manje distorzije na tržištu u odnosu na tradicionalnu politiku dohodaka, jačanje otpora neopravdanim zahtevima za rast dohodaka na nivou firmi, a ne nacionalne privrede.

Nedostaci ove politike su sledeći: kazne za povećavanje plata moraju biti dovoljno visoke i obeshrabrujuće za firme; mogućnost da se prihvate zahtevi za rast dohodaka uprkos većim porezima i prevaljivanje dodatnih troškova na kupce; potiskivanje tržišta i uvođenje prekomernog arbitriranja i administriranja; problemi skopčani s definisanjem osnovnih agregata politike - standardni dohoci, porezi, norme za povećavanje, izuzeci, kazne i sl.

Problemi sa oporezovanom politikom dohodaka su u sledećem: saglasnost ključnih aktera - firmi i radnika za uvođenje ovakvog poreza od strane države; uvođenje rigidnosti u mehanizam raspodele kome je potrebna fleksibilnost; pribegavanje sredstvima koja će neutralisati TIP politiku; uvođenje brojnih nenovčanih davanja radnicima, izbijanje štrajkova; pogrešna alokacija rada i uvećano učešće nekvalifikovanih slabije plaćenih radnika u strukturi zaposlenih; zaključivanje radnih ugovora pre stupanja na snagu TIP politike čije je trajanje relativno dugo.

Glavni argument protiv TIP politike utoliko se svodi na mogućnost da se uvećani troškovi za firme po osnovu oporezivanja dohodaka kroz cenu prevale na konačne potrošače. Jedna varijanta koja se predlaže jeste da firme raspolu u određenom kvotom dozvola za povećavanje dohodaka u određenim iznosima i za određeni broj radnika. Na makronivou jedne privrede ukupno uvećana sredstva za plate na taj način bila bi limitirana, s tim što bi se firmama omogućio određeni fleksibilni pristup raspodeli.

Skoro obavezno arbitriranje”

Nobelovac D. M. Kid predložio je posebnu varijantu politike dohodaka - skoro obavezno arbitriranje”. Po Kidu, politika ACA je dopuna a ne zamena za tržišni mehanizam. U uslovima slobodno konkurentskog pregovaranja štrajk - otpuštanje jesu oruđa kojima pribegavaju radnici - poslodavci kada se do rešenja ne može doći, ili im ono više ne odgovara. Kid smatra da je alternativa štrajku pribegavanje arbitriranju - pokušaju da se kroz kompromis dođe do odgovora. U sferi političkog o ovome je pisao A. P. Evorski. Arbitar će rešenje tražiti negde između poslednjeg zahteva sindikata i poslednje ponude poslodavaca.

Skoro obavezujuće arbitriranje” (ACA) rešenje ne nalazi negde između nego isključivo u ekstremima (i) poslednje ponude poslodavca ili (ii) poslednjeg zahteva sindikata. Nagrađuje se ili jedno ili drugo, i kompromisa između dve pozicije nema. Opasnost da se u potpunosti izgubi, po Kidu, oba partnera apriorno navodi na umerenost u svojim zahtevima, jer naknadnog pregovaranja i cenkanja nema.

ACA otvara sledeće probleme: prvo, dogovor mora biti jasno definisan i obema stranama mora od početka biti jasna pozicija druge strane i nepostojanje mogućnosti da se naknadno menja sopstvena ponuda; drugo, preferencije arbitra igraju ključnu ulogu; treće, poznavanje prethodnih rešenja i odluka sadašnjeg arbitra mora se uzeti u obzir pre formulisanja sopstvene ponude ili zahteva.

Kidov predlog ACA politike ide za tim da se istovremeno mogu ostvariti puna zaposlenost i stabilnost cena: uvažava se tržišna solucija, proistekla iz preferencija svakog učesnika, ali i opšti interes oličen u izboru arbitra. Primer je tržište rada na kome poslodavci nude nižu nadnicu W_e od tržišne W_c , dok sindikati traže veću - W_t . U ovom slučaju nagrađeni bi, po odluci arbitra, bili poslodavci, jer njihova poslednja ponuda nadnice W_e , mada niža i od tržišne W_c i one zahtevane od strane sindikata W_t , uvećava zaposlenost za $(nc - ne)$.

Ovakvo rešenje u okviru ACA modela podrazumeva: uvođenje zajedničkih tribunala za razrešavanje svih sporova, što je već praksa u Britaniji; konsensualno pridržavanje određenih pravila ponašanja na čijim se

osnovama formuliše makroekonomska politika; uvođenje sankcija za odstupanje od propisanih normi.

I politika ACA ima svoje slabosti: prihvatljivost rešenja za obe strane; dodatni troškovi za ovakvo vantr išno nala enje rešenja; kompetentnost arbitara koji izuzetno moraju poznavati pojedine grane - prirodu tehnologije, industrijske odnose, konkurentsku poziciju, značaj za nacionalnu privredu i sl.; ograničenost skoro obavezujućeg arbitriranja” koje nameće rtve za jednu stranu u inflatornim uslovima, kada se troškovi mogu prevaliti na treće lice.